

Användningen av film i konfirmandarbetet i Borgå stift

Joakim Palmén

EXAMENSARBETE	
Arcada	
Utbildningsprogram:	Film och Television
Identifikationsnummer:	7263
Författare:	Joakim Palmén
Arbetets namn:	Användningen av film i konfirmandarbetet i Borgå stift
Handledare (Arcada):	Mats Nylund
Uppdragsgivare:	
<p>Sammandrag:</p> <p>Arbetets syfte var att undersöka hur film använts i konfirmandarbetet i Borgå stift samt ge förslag på hur användningen kunde utvecklas. Undersökningen gjordes genom en webb-enkät som besvarades av 102 anställda engagerade i konfirmandarbete dvs. präster, ungdomsarbetsledare diakonissor och kantorer. Frågorna i enkäten var ämnade att undersöka: a) I vilken omfattning film använts och av vem b) Vilken typ av film som visats och i vilket syfte c) De anställdas attityder gentemot filmediet d) Vilka hinder som förelåg för att utveckla filmanvändningen. e) Vad de anställda hade för önskemål gällande framtida användning av film. Sedan jämfördes enkätens resultat med planen för konfirmandarbetet samt med aktuell forskning och statistik gällande ungdomars attityder gentemot film och det andliga. Slutligen gav jag förslag om hur filmanvändningen kunde utvecklas samt diskuterade huruvida det är motiverat att lägga resurser på att göra detta.</p>	
Nyckelord:	ungdomar film andlighet kristendom konfirmandarbete indoktrinering pedagogik
Sidantal:	42
Språk:	Svenska
Datum för godkännande:	

DEGREE THESIS	
Arcada	
Degree Programme:	Film and Television
Identification number:	7263
Author:	Joakim Palmén
Title:	Användningen av film i konfirmandarbetet i Borgå stift
Supervisor (Arcada):	Mats Nylund
Commissioned by:	
<p>Abstract:</p> <p>The aim of this paper was to study how film was used in Christian youth camps of the Evangelic Lutheran church of Finland and to propose measures for developing the use of film. The study was conducted through an online-questionnaire aimed at the staff engaged in the work. The questionnaire studied the following topics: a) How much film had been used and by whom. b) What type of films had been used and in what purpose. c) Attitudes towards film use d) Identifying the main obstacles of film usage. e) Preferences regarding future film usage. The result of the questionnaire was then compared with the documented plan for the youth work as well as current research and statistics relating to the attitudes of young people towards film and spirituality. At the end of the paper I discussed concrete measures for developing the film-usage and whether those are economically feasible.</p>	
Keywords:	Youth Spirituality Pedagogy
Number of pages:	42
Language:	Swedish
Date of acceptance:	

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	1
1.1 Motiv för ämnesvalet.....	1
1.2 Syfte och frågeställningar.....	2
1.3 Metod och avgränsning	3
2. KONFIRMANDARBETET I FINLANDS EVANGELISK-LUTHERSKA KYRKA.....	4
2.1 Konfirmandarbetets utveckling.....	4
2.2 Konfirmandarbetets målsättning	4
2.3 Konfirmandarbetets utformning	5
2.4 Konfirmandarbetets olika uttrycks former	6
3 FILMENS ANVÄNDBARHET I KONFIRMANDARBETET	8
3.1 Berättelsens roll i konfirmandarbetet.....	8
3.2 Film som förmedlare av narrativ.....	9
3.3 Filmmediets svagheter.....	10
3.4 Att nalkas frågorna.....	12
4. REDOVISNING AV WEB ENKÄTEN.....	13
4.1 Genomförandet	13
4.2 Enkätens uppbyggnad.....	14
4.2.1 Sektionsindelning i enkäten.....	14
4.2.2 Kategorisering av de svarande.....	14
4.3 Redovisning av svaren.....	15
4.3.1 Kategorisering av de som använt film.....	15
4.3.2 Kategorisering av filmerna som används.....	17
4.3.2.1 Hur många filmer per läger	17
4.3.2.2 Vilken typ av film.	18
4.3.2.2 Filmernas ursprungsland.....	19
4.3.2.3 Filmvisningens syfte.....	19
4.3.2.4 Reaktionen på filmvisning.....	20
4.3.3 Filmediets användbarhet	21
4.3.3.1 Filmediets betydelse för konfirmanderna	21
4.3.3.2 Filmediets användningsområden	21
4.3.3.3 Filmernas ursprungsland.....	22
4.3.4 Skriftskolan i framtiden.....	23
4.3.4.1 Hinder för filmanvändning	24
4.3.4.2 Vilka typer av film man helst visar i framtiden.....	27
4.3.4.3 Önskade åtgärder.....	27
5. FILMANVÄNDNING I FRAMTIDEN.....	28
5.1 Intressanta trender.....	28
5.2 Specifiering av frågeställningar.....	28
5.3 Filmen som bas för värderingar.....	30
5.4 Gynnas konfirmandarbetet av film?.....	31
5.4.1 Undomar ser så mycket film i alla fall.....	31
5.4.2 Ett annat sätt att använda film.....	31
5.5 Bör man satsa på film och hur?.....	34
5.5.1 Film i konfirmandarbetet och upphovsrätten.....	34
5.5.2 Hurudan film behövs.....	34
5.5.3 Förslag till åtgärder.....	36
5.5.4 Producera skräddarsytt material.....	36
5.5.5 Uppgöra en förteckning.....	38
5.5.6 Blir det för dyrt?.....	39
5.6 Slutönskan.....	40

1. INLEDNING

1.1 Motiv för ämnesvalet

Under det senaste nio åren har jag deltagit i konfirmandarbetet i Borgå stift. Från och med 2007 har jag somarjobbat i församlingen i rollen av tf. ungdomsarbetsledare och även som så kallad lägervuxen. Allteftersom min lägererfarenhet ökat, främst i Domkyrkoförsamlingen, men också på annat håll i stiftet och mina mediastudier framskridit har frågan om filmmediets användbarhet i konfirmandarbete växt fram.

Samtidigt har det övernaturliga och livsåskådningsfrågor fått en allt större plats i såväl inhemska som utländska filmer och tv-serier under det senaste årtiondet. Även flera filmer som behandlar uttryckligen kristen tro har visats på finska biografer (bl.a. Mel Gibsons *Passion of the Christ*, Dome Karukoskis *Kieletty hedelmä* och Klaus Härös *Postia pappi Jakobille*).

För en tid sedan fördes en livlig diskussion i media med anledning av att en konfirmationspräst visat en videoinspelning av en abort för konfirmanderna. Man kanske kunde tro att detta skulle ha lett till en ivrig diskussion om andra mer genomtänkta sätt att använda film i konfirmandarbetet, men diskussionen kom tyvärr att handla om helt andra ämnen.

Undervisningsministeriet har sedan 1994 årligen sammanställt en rapport som går under namnet *Nuorisobarometri* och som kartlägger unga finländares (15-29 år) attityder inom många olika områden. Redan i *Nuorisobarometri 1998 (1999:42)* nämnde ungdomar i konfirmandålder TV, mera specifikt amerikanska filmer och TV-serier, som den medieformen som hade den största betydelsen för deras fritid. I *Nuorisobarometri 2000 (2001:26)* tyckte 52 procent av de tillfrågade i åldern 15-19 år att TV var den intressantaste formen av massmedia. Samtidigt nämns varken film eller TV överhuvudtaget i det centrala dokumentet för skriftskolans utformning *Livet, Tron, Bönen; plan för skriftskolan (2001)*. Följaktligen anser jag att det är motiverat att undersöka filmens användbarhet i skriftskolan.

1.2 Syfte och frågeställningar

I mitt arbete kommer jag att undersöka på vilket sätt och i vilken omfattning film använts i konfirmandarbetet. Vidare ämnar jag föra en diskussion utifrån min undersökning huruvida filmanvändningen kunde och borde utvecklas, och på vilket sätt i så fall. För att bilda en bas för analysen går jag i kapitel 2 igenom skriftskolans historia, målsättning, samt förverkligande.

I kapitel 3 jämför jag filmens ställning gentemot övriga konstarter i Lutherska kyrkan, analyserar berättelser som en del av skriftskolan, samt tar ställning till de argument som ofta riktas mot filmediet.

Forskningsdelen av mitt arbete kan indelas i två delar. Den första kartlägger hur film används i konfirmandarbetet runtom i stiftet i dagens läge. Den första frågeställningen jag önskar få besvarad är, i vilken utsträckning film används och vilka orsaker som ligger bakom. Vidare är jag intresserad av de visade filmernas ursprungsland, genre och i vilket syfte (t.ex. underhållning, undervisning eller andakt) man visat filmerna.

Den andra delen av undersökningen berör de anställdas attityder gentemot användning av film, huruvida de finns tillgång till ändamålsenligt filmmaterial, samt vad de svarande anser om film som en del av skriftskolan i framtiden. Till slut undersöker jag huruvida det förekommer regionala skillnader i stiftet samt om de anställdas ålder inverkar på attityderna gentemot film.

1.3 Metod och avgränsning

Eftersom jag var intresserad av en bredare kartläggning av situationen i hela stiftet samt att sammanställa statistik valde jag en kvantitativ metod. Jag utförde min undersökning i form av en anonym webb-enkät med slutna svar. Enkäten skickades per e-post till alla församlingar inom stiftet, och riktades till alla som är engagerade i konfirmandarbetet i församlingen, dvs. präster, ungdomsarbetsledare, diakoniarbetare och kantorer.

Eftersom Arcada har den enda svenskspråkiga medieutbildningen på yrkeshögskolenivå valde jag det svenskspråkiga stiftet som målgrupp. Vidare är Borgå stift landets geografiskt mest utspridda stift vilket ger bättre möjligheter att undersöka regionala skillnader.

2. KONFIRMANDARBETET I FINLANDS EVANGELISK-LUTHERSKA KYRKA

2.1 Konfirmandarbetets utveckling

Reformationen i Sverige-Finland tog slut 1593 och för att behålla den rätta och rena läran skapade man ett system för kristen fostran som användes ända in på 1800-talet. Detta gav även upphov till skriftskolan. Under denna tid var det oftast mödrarna som lärde sina barn de kristna grunderna i hemmen. Skriftskolan utgjorde ett slags fortsättningskurs och den som gått skriftskolan blev en fullvärdig medlem i församlingen. På 1700-talet växte skriftskolans betydelse ytterligare och blev snart i praktiken ett villkor för nattvard och kyrklig vigsel. (Porkka 2008:154–155)

De första skriftskollägren hölls av Finska Missionssällskapet i slutet av 1940-talet och år 1961 hölls redan 207 skriftskolläger i Finland. På 1950-talet ville man utveckla skriftskolan genom administrativa ställningstaganden och år 1958 godkändes den första officiella planen för skriftskolan; *Rippikoulusuunnitelma 1959*

2.2 Konfirmandarbetets målsättning

Konfirmandarbetets målsättning är enligt *Livet, Tron, Bönen; plan för konfirmandarbetet (2001)* "att den unga stärks i den tro på den treenige Guden, till vilken hon genom det heliga dopet har upptagits, växer till i kärleken till nästan och lever i bön och i församlingens gemenskap". Denna målsättning delas upp i tre olika delar eller infallsvinklar; livet, tron och bönen som sammanfattas enligt följande;

Livet

Målet är att den unga söker svar på viktiga frågor i sitt liv och i vårt gemensamma liv och får stöd för sin tillväxt som kristen.

Tron

Den evangelisk -lutherska kyrkans tro bygger på Katekesen (2000) som i sin tur bygger på Luthers lilla Katekes (1529). "Målet är att den unga lär känna Gud som Fadern och Skaparen och att han eller hon finner det unika hos sig som människa och som en del av skapelsen. Målet är att den unga lär känna Gud som Sonen, Jesus Kristus, och hans frälsningsverk. Målet är att den unga lär känna Gud som den heliga Anden, som verkar i kyrkan genom ordet och sakramenten och skänker tron och kärleken.

Bönen

Målet är att den unga finner bönen och gudstjänsten som ett sätt att finnas till och leva inför Guds ansikte.

2.3 Konfirmandarbetets utformning

Orsaken till att man identifierat dessa 3 delområden är att alla teman som tas upp helst skall behandlas ur alla tre infallsvinklar. (*plan för konfirmandarbetet 2001*)

Undervisningen om kyrkans tro skall anknyta till konfirmandernas egna liv och erfarenheter;

Inläringen blir effektiv och motiverande, om det som skall läras in är relevant för inlärares, om det anknyter till hans eller hennes frågor och liv. På det viset sker inläringen på ett djupare plan. Också i konfirmandarbetet är det av största vikt att den unga upplever det material som skall inläras som betydelsefullt för honom eller henne själv.

I de dagliga andakterna försöker man knyta till temat för den dagens undervisning men också till konfirmandernas egna liv och frågor. Gällande val av undervisningsmetoder rekommenderas att :

Man använder sig av många arbetssätt och undervisningsmetoder, som anknyter till de ungas liv. Gud kan tilltala den unga genom meditation, bön, gudstjänst, bibelläsning, tal, undervisning, samtal, själavård, drama och många andra verksamhetsformer. Genom inläring kan den unga bättre förstå vad tron är, vem den Gud är som är föremål för denna tro och vad tron innebär i praktiken. Konfirmandarbetet förutsätter också att man beaktar inlärningspsykologiska och pedagogiska lagbundenheter.

2.4 Konfirmandarbetets olika uttrycksformer

Människan har ett behov av såväl förnuftsmässiga, känslomässiga som andliga upplevelser. Konstens styrka är, enligt mig, dess förmåga att förmedla någonting som går ut över förnuftet. Den tränger igenom människans yttre lager och berör henne på djupet.

Martin Luther sade: "Jag skulle vilja se alla konstformer, speciellt musik i hans tjänst som har skapat dem" (Issakainen 2008:321). Under alla tider har kristna konstnärer använt sig av de konstformer som varit rådande vid den tiden och som författaren Heinrich Böll konstaterade: "Det finns ingen kristen stil eller kristna romaner, det finns bara kristna som skriver" (Issakainen 2008:334).

I Livet, Tron, Bönen; plan för konfirmandarbetet (2001) ges anvisningen att de ansvariga för skriftskolan; "använder sig av många arbetssätt och undervisningsmetoder, som anknyter till de ungas liv. Gud kan tilltala den unga genom meditation, bön, gudstjänst, bibelläsning, tal, undervisning, samtal, själavård, drama och många andra verksamhetsformer". I samma dokument behandlas musikens roll i ett eget kapitel väldigt ingående, och dess centrala ställning i skriftskolan motiveras noggrant. Särskilt ungdomsmusiken "tar ställning till samhällsfrågor", hjälper ungdomarna att "stärka sitt självförtroende och bli bättre rotade i sina egna tankar", samt ger dem en grupp att identifiera sig själv med och hjälper dem att hitta sig själv.

I kapitlet om musik uppmuntras också till att bekanta konfirmanderna med "ungdomsmusik som förverkligas med populärmusikens medel och som har ett andligt budskap" med motiveringen att "en sådan musikstil är oftast mest bekant för de unga" och vidare konstateras att det under konfirmandtiden är "naturligt att så mångsidigt som möjligt bekanta sig med olika stilar inom den andliga ungdomsmusiken och därigenom lägga märke till att samma budskap kan förmedlas på många sätt"

Enligt mig kunde flera av de positiva attributen som musiken ges i konfirmandarbetet lätt överföras till att motivera filmens användbarhet i konfirmandarbetet. Vidare anser jag och att "samma budskap kan förmedlas på många sätt" även kunde innefatta den myriad av olika uttrycksformer som jag i detta examensarbete inkluderar i uttrycket film. Det är inte heller särskilt svårt att förstå varför filmen som uttrycksform inte ges någon särställning i Bibeln eller i Luthers undervisning (från 1500-talet), men samtidigt förstod Luther att alla konstformer kan "brukas av den som skapat dem". (Issakainen 2008:321)

3 FILMENS ANVÄNDBARHET I KONFIRMANDARBETET

3.1 Berättelsens roll i konfirmandarbetet

I sin essä *Narrativisuus uskon äidinkielenä (2008)* hävdar undervisningsrådet Pertti Luumi att berättelsen är "trons modersmål". Han motiverar sitt påstående bl.a. med att kontentan i både nya och gamla testamentet framställs i form av berättelser. Vidare konstaterar han att berättelsen är en form av kommunikation som berör hela människan; känslan, viljan och förnuftet. Berättelsen som pedagogiskt verktyg, speciellt i behandling av trosfrågor, har en grundläggande motivering i det att Jesu undervisning är så rik på berättelser. Modern pedagogisk forskning visar också på berättelsens användbarhet och Lummi beskriver utvecklingen från 1970 talet som "kerronnan uusi tuleminen" (Luumi 2008:5)

I *Livet, Tron, Bönen; plan för skriftskolan (2001)*. konstateras att:

Avsikten med undervisningen är att på ett lättfattligt sätt föra in ordet i den ungas livsmiljö. Denna strävan finns belagd redan i Bibeln ... Guds ord förmedlas uttryckligen genom det mänskliga språket och möter de ungas livssituation på samma sätt som Kristus kom in och mötte sin egen tids människor i deras liv.

Eftersom Jesus i sina liknelser valde bilder som var så bekanta och alldagliga som möjligt för den dåtida befolkningen, men som i finländsk ungdomskultur kan kännas främmande (t.ex. olja i lerkrukor eller spetälska) kan vi dra slutsatsen att det är ändamålsenligt att återberätta Jesu liknelser med hjälp av bilder från vår kultur. De populära andaktsböckerna *Under ytan* (Wiren 2007) och *Det är aldrig kört* (Reftel 2004) är fulla av dessa moderna liknelser. Även dramatiseringar av moderniserade liknelser har använts som undervisningsmetod på de läger jag deltagit i.

3.2 Film som förmedlare av narrativ

I artikeln *"Moral education at the movies: on the cinematic treatment of morally significant story and narrative"* frågar sig professor i undervisnings filosofi David Carr om inte film blivit det mest effektiva mediet för att förmedla narrativ som behandlar moral och livsåskådnings frågor;

It might be asked whether the modern 'movie' might provide the most effective post-literary mode of access to 'narrative' human wisdom and insight. In short, might it not be that modern cinema has as much to offer by way of moral and spiritual insight as traditional literary sources provided for pre-cinematic generations? (Carr 2006:319)

Carr påpekar att modern forskning påvisat att olika narrativ spelar en nyckelroll för människans förståelse av moral. Han citerar den brittiske filosofen Alasdair MacIntyre;

It is easier to understand ourselves – qua selves – in the roles of Prometheus, Antigone or Hamlet as tragic victims of divine caprice, tyranny or character defect than as collections of atoms or molecules pushed or pulled this way or that by blind and impersonal cosmic forces. (Carr 2006:320)

Vidare visar Carr hur det traditionellt ansetts att det främst är litterära verk som förmedlar viktiga värderingar men frågar sig huruvida film kommit att axla denna roll, speciellt i unga människors liv;

In view of modern technological developments and shifts in the ways in which young people have nowadays come to use their leisure time and/or access knowledge and information, however, there may be reason to doubt whether this is any longer so: it is no longer obvious that today's young people are as reliant on books and other literary sources as their predecessors for whom there were not so many alternative technological modes of access to knowledge. In this light, it may be wondered whether or to what extent such technological alternatives have continued to afford equally rich access to the moral and spiritual themes and insights that were the stuff of traditional literary narratives. (Carr 2006:322)

Jag tror, att när det gäller en ung målgrupp kan detta skifte mycket väl vara ett faktum, av den enkla orsaken att film de facto är det medium genom vilket konfirmanderna är vanast att ta till sig narrativ i dagens läge. Om det finns belägg för detta påstående är det i min mening av största vikt att alla utövare av kristen fostran tar detta i beaktande.

3.3 Filmmediets svagheter

När filmatiseringen av *Sagan om Ringen* (2001) hade premiär var det många föräldrar och lärare som konstaterade att filmernas värde främst låg i att filmerna kunde introducera Tolkiens litterära mästerverk till en ny generation. Ett dylikt uttalande bygger på den vanliga uppfattningen, speciellt bland den äldre befolkningen, att film som uttrycksform är begränsad och värderad lägre än t.ex. litterära verk.

Filmens kanske största svaghet gentemot litteraturen kan tänkas vara förmågan att beskriva en karaktärs inre skeenden, som t.ex. känslor eller tankar, och att detta kan tänkas begränsa filmen till ett ”ytligt” medium. Professor David Carr beskriver träffsäkert detta problem;

It is even more doubtful whether soft- focus cinematic shots of simulated sexual gymnastics by disrobed actors and actresses could possibly do justice to a D.H. Lawrence portrayal of lovemaking – not least one that sought to give sensitive expression to the complex feelings and emotions of the characters so engaged" (Carr 2006:328).

Samtidigt märker man snabbt att många filmer uttryckligen bygger på karaktärernas inre utveckling och dessutom är framgångsrika i att förmedla detta till tittaren.

Carr påminner om att denna problematik, istället för ett oöverkomligt hinder, framförallt innebär en frestelse för regissörer att prioritera de delar av en berättelse som bygger på yttre handling och dialog framom den inre. Han lyfter fram en filmatisering av Tolstojs *Anna Karenina* som exempel;

It is cinematically easier – as well as more likely to attract higher box office returns to train the camera on hordes of extras plastered in Kensington gore in a mock-up battle of Borodino, or upon the more sensationally erotic features of Anna Karenina's adultery than to try to do justice to Tolstoy's complex analyses of history, culture and human motivation. (Carr 2006:328).

Vidare kan man konstatera att opera och teater som de facto tämpas med samma begränsningar som film i denna bemärkelse, sällan utpekas som ytliga eller begränsade i att uttrycka människan inre värld. Istället ligger filmens styrka enligt Carr, likt operan, i mediets förmåga att kombinera olika konstarter, t.ex dialog, musik och bild för en rik konstupplevelse (Carr 2006:326).

En vanlig argument då man jämför film och litteratur är att filmen hämmar fantasin och förutsättningar för att forma inre bilder, eller som undervisningsrådet Pertti Luumi uttrycker det;

Ulkoinen kuva puhuu kyllä enemmän kuin tuhat sanaa, mutta se voi samalla sokaista ihmisen sisäiset silmät, hänen mielikuvituksensa, ja kuuroittaa hänen sisäiset korvansa (Luumi 2008:318).

Luumi poängterar dock att det endast är om filmmediet används för ensidigt som denna fara uppstår, vilket knappast är en fara i konfirmandarbetet.

När man behandlar religiös fostran i vilken form som helst, dyker alltid frågan om indoktrinering upp, eftersom "fostraren" som representerar vissa värderingar innehar en maktposition över då t.ex. konfirmanden. Om man definierar indoktrinering genom metoden på vilket budskapet framförs är det lätt att konstatera att de metoder som används i konfirmandarbetet är tänkta att uppmuntra konfirmanden till självständigt tänkande. Samtidigt stimulerar skriftskolan självfallet tänkande som behandlar uttryckligen andliga och etiska frågor.

Om man definierar indoktrinering via innehållet i budskapet, t.ex. som "att förmedla sådana föreställningar som inte kan bevisas vara sanna", är det klart all kristen fostran per definition är indoktrinering. Samtidigt inser man snabbt att en "neutral fostran" blir en omöjlighet då en fostrare ändå i någon form alltid förmedlar olika värderingar. (Tirri 2008:70)

Filmvärlden har ofta anklagats för att vara för underhållnings-orienterad, men exempel på detta finns likväl inom all "konst", inklusive den litterära genren. Enligt många forskare berör stor konst, inklusive film dock så gott som alltid djupa etiska och andliga frågor;

For, if the arguments of some of the best of latter day writers on art and culture, mythic narrative and cinema are correct, it is seldom if ever that great art – cinema included – strays far from its roots in the deepest moral and spiritual themes of humankind. (Carr 2006:315)

Redan under andra världskriget var olika parter väl medvetna om filmens effektivitet som propagandaverktyg och aversionen mot dylika propagandafilmer ligger, kan tänkas, som ett töcken över filmediet än idag. Många filmer gjorda i uttryckligen evangeliserande syfte [t.ex. *Left Behind* (2000)] som produceras i USA idag, ofta med olika trossamfund som sponsorer, kan för en medelfinländare te sig i bästa fall kulturellt främmande och i värsta fall som ren indoktrinering. Problemet i dylika filmer ligger dock enligt mig inte i filmediet i sig utan i att de förmedlar en alltför förenklad bild av ett komplext liv och även en komplex Gud.

3.4 Att nalkas frågorna

Den tyska teologen Hans-Eckerhar Bahr samt prästen och essäisten Juhani Rekola har bägge undersökt förhållandet mellan konst och kristendom och kommit till samma slutsats; modern konst ger oss bättre verktyg att utforska världen sådan den är än traditionell konst eftersom ett modernt konstverk får oss att nalkas frågorna istället för de färdiga svaren (Issakainen 2008:332). Denna insikt tror jag kan erbjuda nycklar till att använda film på ett meningsfullt sätt i skriftskolan, dock inte så att man endast kunde visa abstrakt film. En riktigt bra film verkar enligt mig det motsatta till det som filmediet ofta beskylls för; att döda fantasin. Jag kommer ihåg när jag hade sett filmen *The Matrix* (1999) första gången och var djupt försjunken i filosofiska tankegångar om vad som är verkligt egentligen (med denna iakttagelse vill jag inte rekommendera någon specifik film för skriftskolebruk).

När vi ser en bra film får vi bli som barn igen, förundras, beröras och sporras till nya tankar om oss själva, världen omkring oss och Gud. Jag tror att det med filmens hjälp går att beröra både livet, tron och bönen.

4. REDOVISNING AV WEBB ENKÄTEN

4.1 Genomförandet

Vid genomförandet av min enkät valde jag att använda mig av det webb-baserade enkätverktyget www.surveymonkey.com. Jag prenumererade på en kostnadsbelagd användarprofil för en månads tid för att komma åt de mer avancerade funktionerna. Jag formulerade frågorna samt byggde upp enkäten med hjälp av enkät verktyget i slutet av september. Efter detta granskade min handledare (Mats Nylund), min kontaktperson på KCSA (Stefan Myrskog), samt några bekanta ungdomsarbetsledare frågorna och kom med synpunkter och förbättrings förslag. Stefan Myrskog poängterade vikten av att inkludera såväl ungdomsarbetsledare, präster, diakoniarbetare som kantorer i målgruppen eftersom alla yrkesgrupperna i mån av möjlighet är med och utformar skriftskolan.

KCSA försåg mig med en e-postlista innehållande så gott som alla ungdomsarbetsledare i stiftet och jag skickade en inbjudan till enkäten åt samtliga på listan. Härnäst ringde jag upp domkapitlet för att försöka få tag i e-postlistor till de övriga yrkesgrupperna men därifrån föreslog man istället en annan lösning. Jag plockade för hand ut kontaktuppgifter för samtliga församlingar i stiftet från www.evl.fi och skickade ett e-post till församlingens kanslist, eller den som hade hand om motsvarande funktioner i församlingen, där jag bad dem vidarebefodra länken till min enkät till alla de medarbetare som deltar i konfirmandarbete i församlingen. Detta medförde naturligtvis en risk att vissa ungdoms arbetsledare skulle få samma inbjudan två gånger men det tyckte jag var acceptabelt för att nå så många ur min målgrupp som möjligt. P.g.a. denna metod gick det dock inte fastställa exakt hur många som a) Tillhörde min målgrupp vid tidpunkten för enkäten. b) Mottog en inbjudan att besvara enkäten. Jag skickade ut inbjudan att delta i enkäten den 4 oktober 2009 och uppgav den 19 samma månad som sista svarsdag. Min enkät besvarades under denna tid av 102 personer som representerade alla de olika yrkesgrupperna.

4.2 Enkätens uppbyggnad

4.2.1 Sektionsindelning i enkäten

Enkäten var indelad i fyra sektioner enligt följande:

- A. Basinformation
- B. Kategorisering av filmerna som används
- C. Filmens användbarhet
- D. Skriftskolan i framtiden

I slutet på varje Sektion fanns en länk till nästa sektion vilken öppnade en ny vy i webbläsaren innehållande de frågor som tillhörde denna sektion. Då de svarande tryckte på denna länk sparades resultaten från föregående sektion. Åtminstone 99 svarande av 102 har sparat även den sista sektionen. P.g.a. att ganska exakt hundra personer besvarade enkäten (sektion B ca 70) kommer antalet svarande som valt ett visst svarsalternativ i regel motsvara procenttalet som valt lika. Därför har jag valt att i detta kapitel i huvudsak uttrycka svaren i ”antal svarande” medan jag i kapitel 5 talar om procent. Den sista frågan i sektionen ”bas information” hade ordalydelsen; ”Har du använt film som ett hjälpmedel vid konfirmandarbetet?”. De 31 svarande som svarade ”nej” på denna fråga skippade automatiskt sektion B och således är de maximala antalet svarande på frågorna i sektion B 71 personer.

4.2.2 Kategorisering av de svarande

I sektion B (basinformation) bad jag de svarande uppge vilken roll de huvudsakligen haft i konfirmandarbetet, kön, åldersgrupp samt i vilken region de svarande huvudsakligen deltagit i konfirmandarbetet. Resultaten blev enligt följande:

Tabell 1. Svaren på frågorna A1-A4

Min roll i konfirmandarbetet:	%	Antal
Präst eller sommartnolog	45,1%	46
Ungdomsarbetsledare	29,4%	30
Diakoniarbetare	14,7%	15
Kantor	7,8%	8
Annan	2,9%	3
Kön	%	Antal
Man	52,0%	52
Kvinna	48,0%	48
Åldersgrupp	%	Antal
<30 år	15,7%	16
30-40 år	20,6%	21
40-50 år	36,3%	37
>50 år	27,5%	28
Region	%	Antal
Nyland	51,5%	52
Åboland	5,0%	5
Åland	6,9%	7
Österbotten	35,6%	36
Annan	1,0%	1

4.3 Redovisning av svaren

4.3.1 Kategorisering av de som använt film

Slutligen bad jag det svarande uppge huruvida de ”använt film som ett hjälpmedel vid konfirmandarbetet”. Ungdomsarbetsledarna var de ivrigaste filmanvändarna. Även prästerna och sommartnologerna använder relativt mycket film, medan de yrkesgrupper som har en förhållandevis mindre roll i konfirmandarbetet; diakoniarbetare, kantorer och övriga bara i enstaka fall har använt film.

Vid en första anblick verkar det som om män tenderar att oftare använda film än kvinnor. Då man undersöker resultaten sorterade enligt både kön och yrkesgrupp ser man dock att såväl kvinnliga präster som kvinnliga ungdomsarbetsledare oftare använt film än sina manliga kolleger. De visar sig att det är de många kvinnliga diakoniarbetarna vilka sällan använder film som starkt påverkar resultatet.

Samma fenomen går att iaktta när de gäller kategoriseringen enligt ålder. P.g.a. av att förhållandevis många diakoniarbetare och kantorer hör till ålderskategorin >50 år verkar det som om äldre medarbetare skulle visa film mera sällan. Om man istället granskar t.ex. endast präster i denna åldersgrupp visar de sig att de använt film lika ofta som sina yngre kolleger.

Tabell 2. Svaren på fråga A5

Yrkesroll	Ja	%	Nej	%	Tot.
Präst eller sommarsteolog	38	82,6	8	17,4	46
Ungdomsarbetsledare	27	90,0	3	10,0	30
Diakoniarbetare	3	20,0	12	80,0	15
Kantor	1	12,5	7	87,5	8
Annan	1	33,3	2	66,7	3
Kön	Ja	%	Nej	%	Tot.
Man	38	73,1	14	26,9	52
Kvinna	30	62,5	18	37,5	48
Åldersgrupp	Ja	%	Nej	%	Tot.
<30 år	12	75,0	4	25,0	16
30-40 år	16	76,2	5	23,8	21
40-50 år	26	70,3	11	29,7	37
>50 år	16	57,1	12	42,9	28
Region	Ja	%	Nej	%	Tot.
Nyland	37	71,2	15	28,8	52
Åboland	4	80,0	1	20,0	5
Åland	4	57,1	3	42,9	7
Österbotten	25	69,4	11	30,6	36
Annan	0	0,0	1	100,0	1
Samtliga	Ja	%	Nej	%	Tot.

4.3.2 Kategorisering av filmerna som används

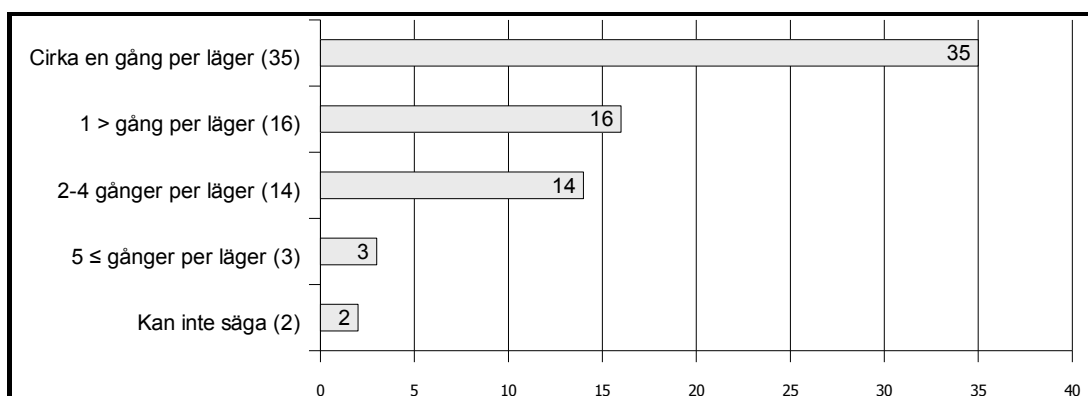
För att skapa en bild av, inte bara huruvida film använts, utan även hur mycket film och vilken sorts film som använts, fick de svarande som svarat positivt på frågan A5 “har du använt film som ett hjälpmedel vid konfirmandarbetet” besvara ett antal frågor gällande filmerna de visat. Dessa frågor utgjorde sektion B ”Kategorisering av filmerna som används” i min enkät och besvarades alltså inte av de svarande som uppgett att de inte använt film. Sektion B innehöll även ett fält där de svarande fick skriva fritt formulerade kommentarer om frågorna.

4.3.2.1 Hur många filmer per läger

Fråga B1 löd; *Hur ofta har film eller delar av en film använts på de läger du deltagit i?* och var ämnad att kartlägga hur många gånger per läger de svarande visat film. De mest frekventa svaret (35 svarande) var att man visat film i medeltal en gång per läger medan 16 svarande uppgav att de använt film i medeltal mindre än en gång per läger, m.a.o. att de inte använt film på varje läger.

De 17 svarande som använder film oftare än en gång per läger och som således kan betecknas som aktiva filmanvändare, fördelas ganska jämt enligt arbetsuppgift, kön, ålder och region. Relativt många är dock ungdomsarbetsledare (9/17 pers), medan svarande i ålderskategorin > 50 lyser med sin frånvaro i denna kategori.

Tabell 3. Svaren på fråga B1: *Hur ofta har film eller delar av en film använts på de läger du deltagit i?*

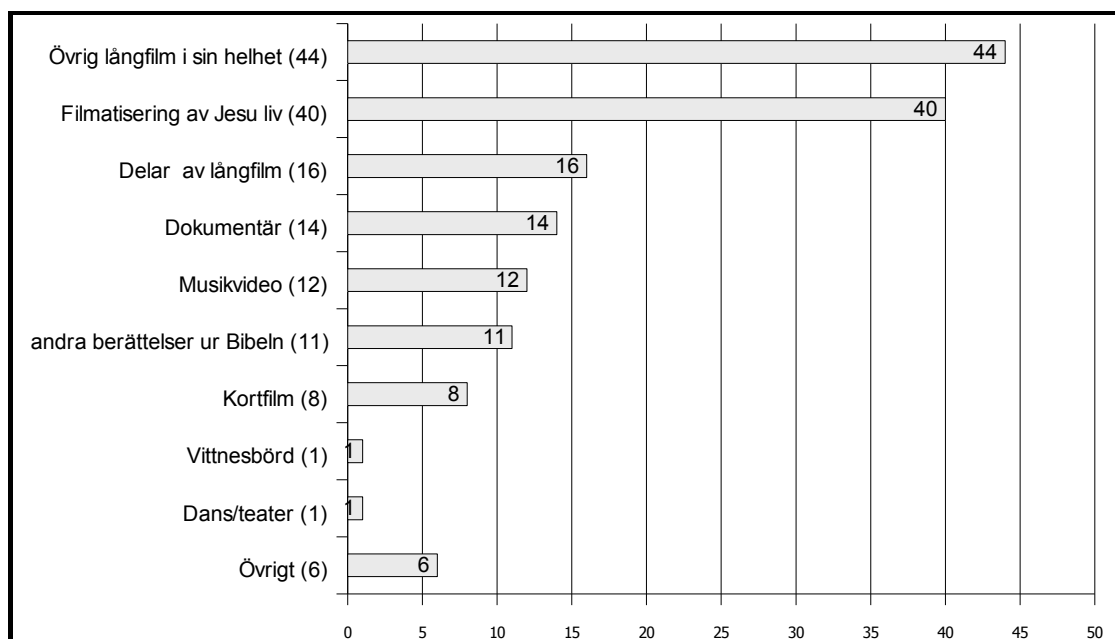
4.3.2.2 Vilken typ av film.

Fråga B2 löd; *Vilka typer av film har du visat för konfirmanderna?* och var ämnad att kategorisera filmerna som visats enligt filmtyp. De svarande kunde välja flera svarsalternativ Den dominerande filmtypen var långfilmen, då filmatiseringar av Jesu liv (vilka oftast är i långfilmsformat) visats av 40 svarande och övriga långfilmer visats av ca. 50 svarande. Det vanligaste är att visa långfilmen i sin helhet (44 svar) ibland dock uppdelad på flera visningstillfällen. Övriga filmtyper som även kan antas tidsmässigt representera ett längre format, var relativt populära då dokumentärer visats av 14 svaranden och andra berättelser ur bibeln visats av 11 svaranden.

Filmtyper som tidsmässigt representerar ett kortare format var inte lika populära då delar av långfilm visats av 16 svarande, musikvideon av 12 svarande, kortfilm av 8 svarande samt vittnesbörd respektive dans & teater endast av en svarande.

Bland de filmer som de svarande uppgett under kategorin "övrigt" återfanns allt från presentationsfilmer till filmtrailers och videon producerade av hemförsamlingens ungdomar.

Tabell 4. Svaren på fråga B2; *Vilka typer av film har du visat för konfirmanderna?*

4.3.2.2 Filmernas ursprungsland

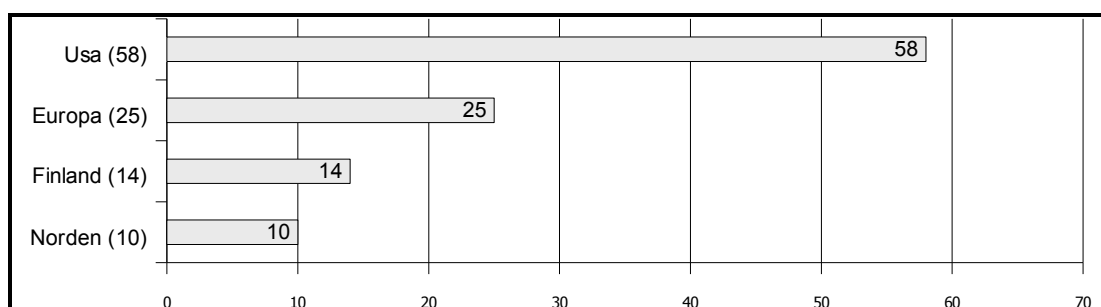
Fråga B3 löd; ”Var är de filmer du visat producerade?” och de svarande kunde välja flera svarsalternativ. Populärast var filmer producerade i USA med 58 svar.

25 Svaranden uppgav att de hade visat filmer gjorda i Europa, 14 svarande hade visat inhemska filmer och 10 hade visat filmer från Norden.

I efterskott kan man konstatera att frågeställningen hade varit klarare om alternativen definierats som ”Europa (exklusive Norden)” och Norden (exklusive Finland). I min fortsatta analys kommer jag dock att anta att frågorna förstods på detta sätt och således t.ex. anta att 10 svaranden visat filmer gjorda i Norden (exklusive Finland).

Bland de som visat inhemska filmer (14 svarande) lyser svarande i ålderskategorin < 30 med sin frånvaro. De som däremot ofta visar inhemskt är nylänningar. (11/14 svar)

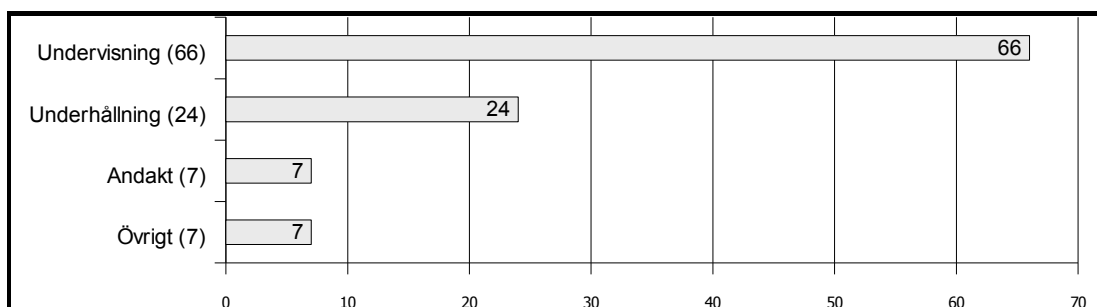
Tabell 5. Svaren på fråga B3: Var är de filmer du visat producerade?

4.3.2.3 Filmvisningens syfte

Fråga B4 löd ”I vilket syfte har du främst använt film i konfirmandarbetet?” och de svarande kunde välja flera svarsalternativ. Nästan samtliga svarande har använt film i undervisningssyfte (66 svar). Vidare uppger 24 svarande att de visat film i underhållningssyfte medan 7 svarande visat film som en del av en andakt. Flera av de svarande som uppgett sitt syfte som ”övrigt” skrev i de fria kommentarerna att de använt film som diskussionsunderlag. Flera påpekade också att samma film kan tänkas fungera som både undervisning och underhållning samtidigt som flera svarande i sina kommentarer helt och hållet ville ta avstånd från termen ”underhållning” i samband med konfirmandarbetet.

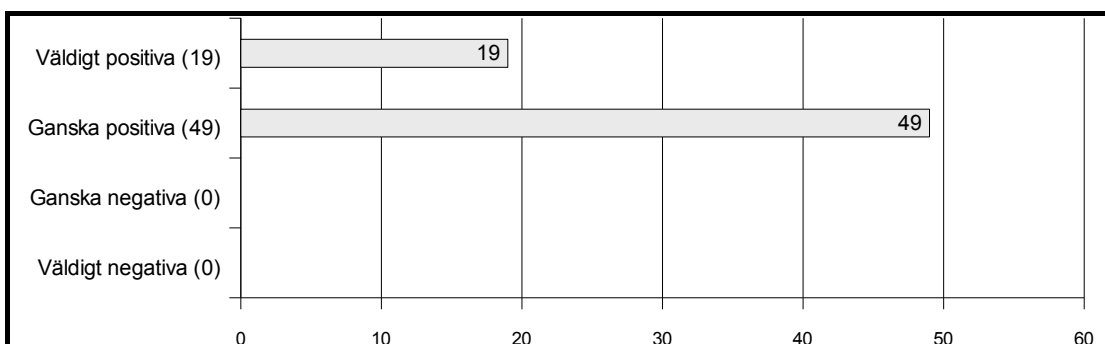
Tabell 6. Svaren på fråga B4: I vilket syfte har du främst använt film i konfirmandarbetet?

4.3.2.4 Reaktionen på filmvisning

Frågan B5 lød “Hurudana har dina erfarenheter, och/eller den feedback konfirmanderna gett gällande användningen av film varit?”. 19 svarande hade upplevt reaktionerna som väldigt positiva medan majoriteten (49 svarande) hade upplevt reaktionerna som ganska positiva. Däremot hade ingen av de svarande några negativa erfarenheter även om några svarandex i sina kommentarer påpekade att mottagandet för samma film kunnat variera väldigt mycket mellan olika konfirmandgrupper.

Tabell 7. Svaren på fråga B5: “Hurudana har dina erfarenheter, och/eller den feedback konfirmanderna gett gällande användningen av film varit?”

4.3.3 Filmediets användbarhet

Sektion C "Filmens användbarhet" baserades på 7 flervals frågor där de svarande fick ta ställning till ett påstående genom att ange huruvida de var "av samma åsikt", "delvis av samma åsikt", "delvis av annan åsikt" eller "helt av annan åsikt". Vidare kunde den svarande välja alternativet "kan inte säga". Sektion C innehöll även en öppet fält där de svarande fick skriva fritt formulerade kommentarer om frågorna.

4.3.3.1 Filmediets betydelse för konfirmanderna

Frågorna C1 och C2 var ämnade att kartlägga de svarandes attityder gentemot filmediets betydelse för ungdomars förhållningssätt till värderingar. Majoriteten av de svarande ansåg filmediet påverka ungdomars värderingar mer än böcker. Huruvida filmediet även "i hög grad påverkar ungdomars syn på det andliga och kristen tro" var de svarande inte lika eniga om men majoriteten av de svarande var ändå "delvis av samma åsikt".

Tabell 8. Svaren på frågorna C1-C2

		Av samma åsikt	Delvis samma åsikt	Delvis annan åsikt	Av annan åsikt	Kan inte säga
C1	Film & Tv påverkar i dagens läge ungdomars värderingar mer än böcker	65	31	2	0	2
C2	Film & Tv påverkar i hög grad ungdomars syn på det andliga och kristen tro	11	60	14	7	8

4.3.3.2 Filmediets användningsområden

Frågorna C3 – C5 var ämnade att kartlägga inom vilka områden av konfirmandarbetet som de svarande ansåg filmediet vara ett användbart verktyg. De svarande var så gott som eniga om att film fungerar bra både som diskussionsunderlag och för att ge konfirmanderna insikter om skriftskolans centrala teman. Däremot var de svarande oeniga om huruvida film fungerar som en del av en andakt. En knapp majoritet var dock positiva till detta.

Tabell 9. Svaren på frågorna C3-C5

		Av samma åsikt	Delvis samma åsikt	Delvis annan åsikt	Av annan åsikt	Kan inte säga
C3	Film fungerar bra som en del av en andakt	20	31	17	22	10
C4	Film är ett bra verktyg för att väcka diskussion vid undervisningen	70	27	0	0	1
C5	Film är ett bra verktyg för att ge konfirmanderna insikter om centrala teman som t.ex förlåtelse eller den gyllene regeln	46	42	5	0	5

4.3.3.3 Filmernas ursprungsland

Syftet med frågorna C6 och C7 var att undersöka huruvida de svarande ansåg att filmernas ursprungsland påverkade deras användbarhet i konfirmandarbetet. Båda dessa frågor genererade ett stort antal fritt formulerade kommentarer av de svarande.

I fråga C6 hade jag ämnat filmer av den typen som skapats i ett evangeliserande syfte ofta med en eller flera kristna organisationer med bland finansiärerna (t.ex Left Behind 2000). Flera av de svarande påpekade dock att formuleringen ”kristna” kan tolkas på flera olika sätt och detta förklarar troligen också det höga antalet svarande som uppgett att de inte kan svara på frågan. Trots detta höll ändå en stor majoritet av de svarande med påståendet.

Fråga C7 upplevdes även den som svårbesvarad och i kommentarerna påpekade flera svarande att konfirmanderna blivit så vana att uppleva amerikansk kultur och språk på film att det istället blivit den inhemska filmen som upplevs exotisk. Flera svaranden påpekade även bristen på film med annat ursprungsland än USA vars tekniska kvalitet skulle räcka för de kritiska tonåringarna. Majoriteten av de svarande höll trots detta med påståendet.

Tabell 9. Svaren på frågorna C6-C7

		Av samma åsikt	Delvis samma åsikt	Delvis annan åsikt	Av annan åsikt	Kan inte säga
C6	Amerikanska "kristna" filmer kan kännas kulturellt främmande för konfirmanderna	33	39	9	4	15
C7	Filmer som är gjorda i Finland eller där man talar konfirmandens modersmål berör ungdomar mer än amerikanska filmer	22	27	19	8	23

4.3.4 Skriftskolan i framtiden

Sektion D, även kallad "Skriftskolan i framtiden", innehöll en blandning av olika frågetyper formulerade utifrån den underliggande grundfrågan om hur man kunde förbättra filmanvändningen i framtiden. Frågorna siktade även på att identifiera vilka faktorer som utgjorde det största hindren för filmanvändningen. Sektion C innehöll även en ett fält där de svarande fick skriva fritt formulerade kommentarer om frågorna.

Svaren på Fråga D2 visade att en majoritet av de svarande i framtiden skulle vilja använda mer film:

Tabell 10 svar på fråga D2

		Av samma åsikt	Delvis samma åsikt	Delvis annan åsikt	Av annan åsikt	Kan inte säga
D2	Jag skulle i framtiden vilja använda mera film i konfirmandarbetet	14	51	11	12	11

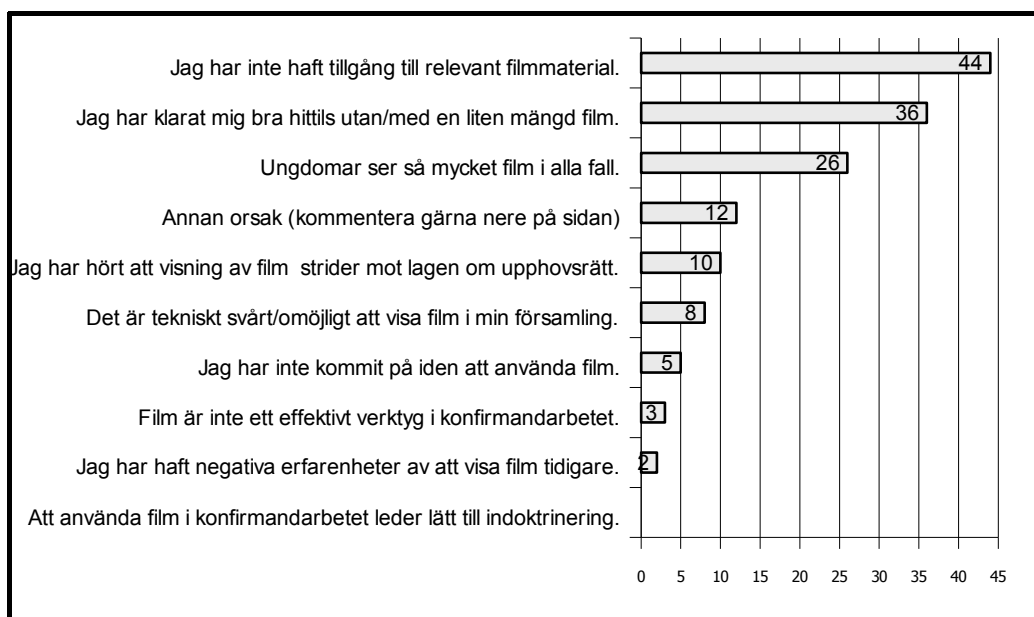
4.3.4.1 Hinder för filmanvändning

Fråga D1 löd "Vad är den/de främsta orsakerna till att du; a) inte använt film alls b) du inte använt mer film?" och var ämnad att identifiera vilka hinder för användning av film som de svarande upplevt. Den vanligaste orsaken var tillgången till relevant

filmmaterial. Andra vanliga orsaker var; ”Jag klarat mig bra hittills utan film” och ”ungdomar ser så mycket på film i alla fall”.

Bland dem som uppgav ”annat” som orsak nämndes ofta kravet på tidskrävande förberedelser och tekniskt kunnande, men även t.ex att det fanns många laestadianer i församlingen vilka ibland har en annan syn på film.

Tabell 11. Svar på frågan D1 ”

Påståendet i fråga D3 löd ”Jag har i dagens läge tillgång till relevant och mångsidigt filmmaterial att använda i konfirmandarbetet.” och kan i efterskott tolkas som överflödigt då bristen på relevant filmmaterial framkom redan i fråga D2 (77 av de 98 svarande i D3 var av annan åsikt delvis av annan åsikt”

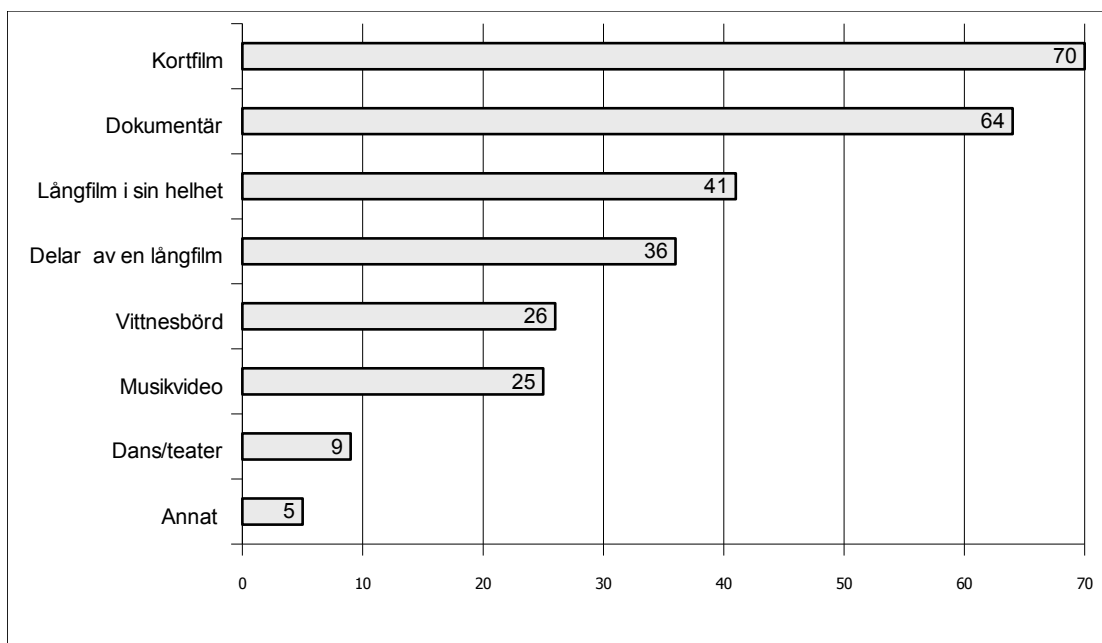
4.3.4.2 Vilka typer av film man helst visar i framtiden

Frågorna D7-D9 bestod i en kategorisering av filmer men till skillnad från sektion B, behandlade dessa de svarandes önskemål/planer inför framtiden.

Fråga D7 löd ”Vilken typs filmer skulle du helst visa i framtiden?” och resultatet avvek på ett avgörande sätt från resultatet i fråga B2 ”Vilka typer av film har du visat för konfirmanderna?” fastän denna fråga hade nästan identiska svarsalternativ. Kortfilm och dokumentär var de filmtyper man helst skulle visa i framtiden och även vittnesbörd

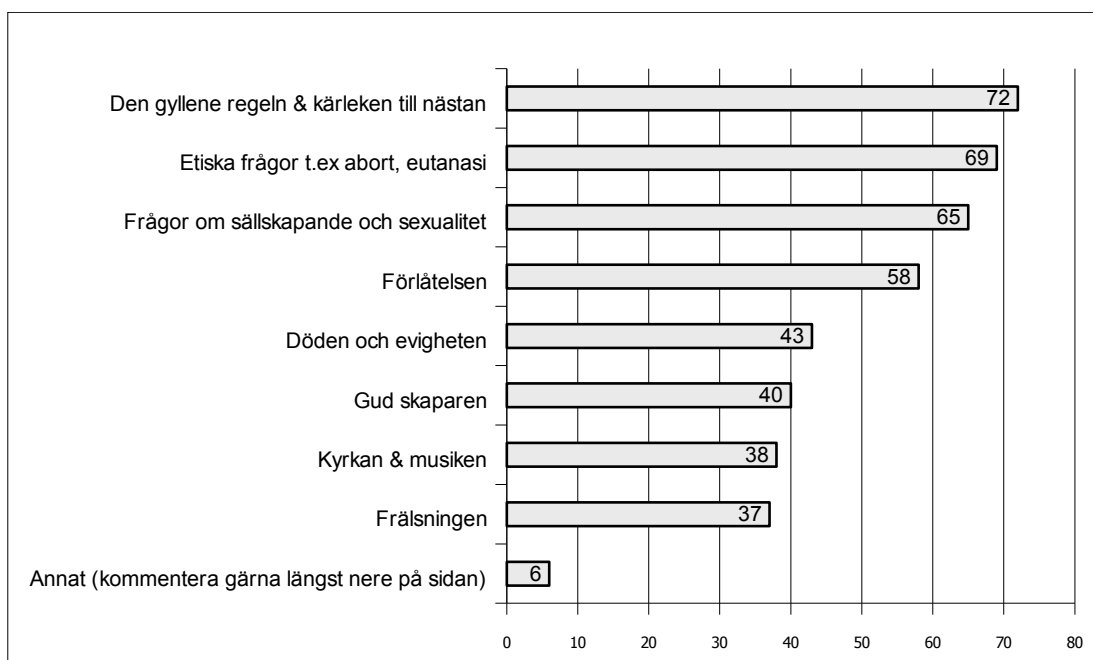
och musikvideon var filmtyper som de svarande gärna skulle använda mera av i framtiden än i dagsläget.

Tabell 12. Svar på frågan D7; "Vilken typs filmer skulle du helst visa i framtiden?"

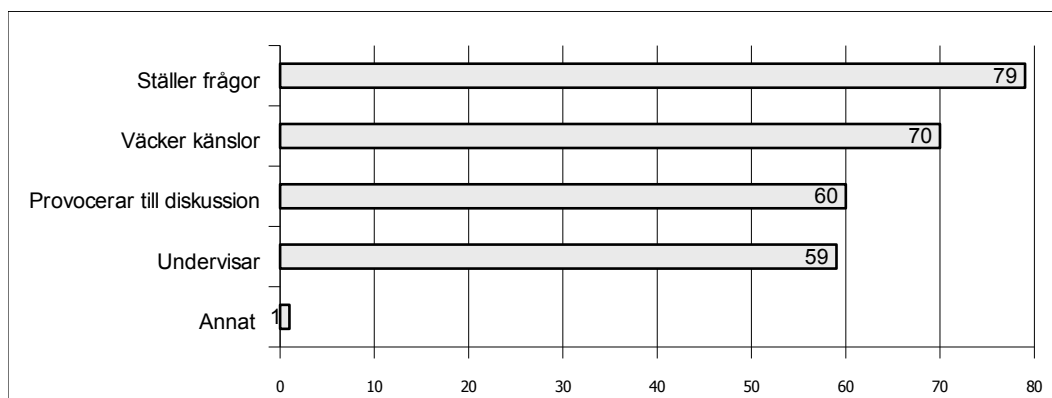
Efter att de svarande kategoriserat filmerna de gärna visade i framtiden enligt genre i fråga D7 fick de i fråga D8 kategorisera dem enligt vilka teman filmerna kunde behandla. Frågan löd "Vilka teman tror du att med fördel kunde behandlas med hjälp av film?" men i efterskott kan man konstatera att en formulering i stil med "jag skulle helst visa en film som behandlar;" kunde ha skapat en större spridning mellan svarsalternativen. Nu fick samtliga teman ett rätt så högt understöd, troligen pga. den vaga formuleringen och det ända man med säkerhet kan konstatera är att majoriteten av de svarande ser det som en möjlighet att använda film vid behandlingen av många av skriftskolans viktigaste teman.

Tabell 13. Svar på frågan D8; "Vilka teman tror du att med fördel kunde behandlas med hjälp av film?"

Fråga D9 löd; "En bra film för konfirmandarbetet;" och lider i viss mån av samma problem som D8, dvs att den alltför vaga frågeställningen har lett till att samtliga svarsalternativ fått ett högt understöd. Man kan dock konstatera att de svarande anser "ställa frågor" och "väcka känslor" vara filmernas viktigaste uppgift, medan "undervisar" och "provocerar till diskussion" fått ett aningen mindre understöd.

Tabell 14. Svar på frågan D9: En bra film för konfirmandarbetet;

4.3.4.3 Önskade åtgärder

I frågorna D4-D6 fick de svarande ta ställning till förslag på olika åtgärder.

KCSA önskade de utmanande formuleringarna ”jag skulle använda och ha nytta av” och ”jag skulle behöva” för att uppmuntra de svarande att svara utifrån sina egna konkreta behov. Några svarande reagerade på de stränga formuleringarna men trots det höll en stor majoritet av de svarande med påståendena.

Flera svarande uttryckte i kommentarerna i enlighet med påstående D5 ett behov av en förteckning av filmer och exakta scener som kunde visas.

Tabell 15. Svar på frågorna D4-D6

		Av samma åsikt	Delvis samma åsikt	Delvis annan åsikt	Av annan åsikt	Kan inte säga
D4	Jag skulle jag använda och ha nytta av en förteckning över lämpliga filmer för konfirmandarbetet.	65	25	3	1	3
D5	Jag skulle använda och ha nytta av filmmaterial producerat specifikt för konfirmandarbetet förutsatt att kvaliteten är hög.	65	26	4	1	2
D6	Jag skulle behöva mera information/utbildning om hur man kan integrera film i konfirmandarbetet.	22	39	17	14	2

5. FILMANVÄNDNING I FRAMTIDEN

5.1 Intressanta trender

Resultaten av webb-enkäten visar på flera intressanta trender . Dels är attityden mot film anmärkningsvärt positiv. Majoriteten av de svarande skulle gärna använda mera film i framtiden (fråga D2). Vidare anser en stor majoritet av samtliga svarande film i princip vara ett användbart verktyg i konfirmandarbetet (C3-C5) Slutligen uppger de svarande som använt film, att reaktionerna på visningen av film ha varit ensidigt positiva (B5), medan endast två svaranden uppger att de tidigare haft negativa erfarenheter av att visa film (D1).

Samtidigt har 30 procent av de svarande inte använt film (A5) och endast 17 procent brukar visa film två eller flera gånger per läger (B1). Vidare kan man anta att siffrorna ger en positivare bild av filmanvändningen än verkligheten eftersom medarbetare med ett litet intresse för film även kan antas ha ett lägre intresse av att frivilligt besvara en webb-enkät om ämnet.

Vilka faktorer ligger då bakom dessa siffror? I sektion 4.3.1 “kategorisering av de som använt film” konstaterade jag att varken ålder, kön eller region hade någon större relevans. Istället kommer jag i detta kapitel ofta referera till de “hinder” som de svarande utpekat i fråga D1 “ *Vad är den/de främsta orsakerna till att du a) inte använt film alls b) du inte använt mer film?* “

5.2 Specifiering av frågeställningar

Den näst vanligaste orsaken (40%) som de svarande uppgav för att de inte använt eller inte använt mer film var; “Jag har klarat mig bra hittills utan/med en liten mängd film”. Präster valde detta svarsalternativ lite oftare än ungdomsarbetsledare och män lite oftare

än kvinnor. Mest anmärkningsvärt är dock att tolv av sexton svarande i ålderskategorin ”under 30 år” valde detta svarsalternativ. Detta kan tolkas som att de ännu inte hunnit eller vågat pröva sig på film, eller att äldre medarbetare med tiden söker sig mot alternativa undervisningsformer. Jag tycker ändå att detta resultat ger orsak att fundera över huruvida någon typ av kurs i filmanvändning kunde erbjudas som en del av utbildningen till ungdomsarbetsledare?

Som logiskt argument är “jag har klarat mig bra hittills utan” naturligtvis obrukbart. Så gott som varje ny innovation i mänsklighetens historia kunde med samma argument ha bedömts som onödig.

Kritiker kanske skulle avfärda detta som ännu ett uttryck för en folkkyrka som är ökänd för att inte hänga med i samhällsutvecklingen men under ytan finns ändå den högst relevanta frågeställningen om huruvida mera film verkligen behövs i konfirmandarbetet?

Ur denna fråga kan man härleda 3 frågor vilka jag, efter att ha granskat svaren i enkäten, anser vara kärnfrågorna i mitt arbete. Följaktligen kommer att jag att använda resten av kapitlet för att besvara dessa frågor så ingående som möjligt, i ljuset av tidigare forskning och resultatet av enkäten;

- a) Har det skett någon samhällsutveckling som skapar ett ökat behov för film i konfirmandarbetet?
- b) Gynnar användningen av film konfirmandarbetet, t.ex. så att den bättre uppnår de målsättningar som fastställts i *Livet, Tron, Bönen; plan för konfirmandarbetet (2001)*?
- c) Sker detta i sådan mån att det finns skäl att vidta åtgärder och allokera ekonomiska resurser för att utveckla och utöka filmanvändningen?

5.3 Filmen som bas för värderingar

Att film och TV påverkar ungdomars klädstil, språk och övriga yttre faktorer är de väl knappast någon som vågar bestrida i dagens läge. I konfirmandarbetet jobbar man dock mera med konfirmandernas inre föreställningsvärld.

I kapitel 3 försökte jag därför påvisa berättelsens viktiga roll i förståelsen av livsåskådningsfrågor och vidare hänvisade jag till en artikel där professorn i undervisningsfilosofi David Carr argumenterar för att film blivit det mest effektiva medlet för att förmedla narrativ som behandlar moral och livsåskådningsfrågor. Följaktligen undersökte jag i fråga C1 huruvida de svarande höll med om att TV och film blivit mer betydelsefull än böcker när det gällde formande av värderingar. 65 procent av de svarande var av samma åsikt, medan 31 procent var delvis av samma åsikt. Vidare ansåg i fråga C2 en stor majoritet av de svarande att ”film och TV i hög grad påverkar ungdomars syn på det andliga och kristen tro”.

Att film spelar en roll för ungdomars formande av värderingar verkar ganska klart men frågan jag uppställt handlade om huruvida det skett en förändring i det avseendet. Docent i sociologi Tommi Hoikkala behandlar i sin essä *Mediayhteiskunnan haasteet nuorisotyölle* (2005) ungdomsarbetets förutsättningar i ett Finland där dygderna och tillhörighetskänslan från 50 eller 60-talet i stort sett smulats sönder.

Suomi on elänyt viime vuodet paitsi mittavaa muuttoliikkeen ja taloudellis-hallinnollisen mullistusten myös nopean sosiaalisen ja kulttuurisen mullistuksen aikaa.

Hoikkala pekar även på hur populärkulturen blivit allt mera inflytelserik i de ungas formande av självbild och värderingar;

Populaarikulturi tarjoaa käyttäjälleen itsen etsimisen mahdollisuuksia sekä imaginaarisia rajoja, mutta myös tietoa elämästä. Salaiset elämät [TV-serien] kertoo mitä tapahtuu parisuhteessa kun joka osapuoli pettää seurustelukumppaniaan. (Hoikkala 2005:330)

Nu menar jag inte att konfirmandarbetet borde sträva till att efterapa dagens individualistiska och i många fall rentav hedonistiska ungdomskultur, som även Hoikkala beskyller för att flirta med ungdomarnas njutningslystnad och vara styrd av själviska kommersiella intressen (Hoikkala 2005:330). Däremot behöver alla som jobbar med kristen fostran inse hur djupt populärkulturen når hos dagens unga. Vidare tycker jag mig urskilja en samhällsutveckling som talar för ökad filmanvändning i konfirmandarbetet.

5.4 Gynnas konfirmandarbetet av film?

5.4.1 Ungdomar ser så mycket film i alla fall

I sektion 2.4 konstaterade jag att man i *Livet, Tron, Bönen; plan för konfirmandarbetet (2001)* uppmuntar till att bekanta konfirmanderna med "ungdomsmusik som förverkligas med populärmusikens medel och som har ett andligt budskap" med motiveringen att "en sådan musikstil är oftast mest bekant för de unga"

Samtidigt var "ungdomar ser så mycket film i alla fall" den tredje vanligaste orsaken varför de svarande inte visat mer film (D1). En av de viktigaste tankarna i planen för konfirmandarbete är enligt mig nog uttryckligen att anknyta den för konfirmanderna oftast nya kunskapen som förmedlas i skriftskolan med sådant "ungdomar gör i alla fall" och vidare har jag försökt visa att film blivit ett av de "vanliga" sätten för ungdomar att bilda värderingar.

Visst har även jag under mina läger sett hur gott en TV- och internet fri vecka gör för konfirmanderna. Denna nytta går dock inte förlorad p.g.a. att man visar en filmsnutt då och då. Vidare tror jag inte att en så stor del av konfirmanderna överhuvudtaget brukar se kortfilm eller dokumentärer (ej reality-TV) och i bästa fall kan det upplevas som en fräsch men samtidigt tillräckligt bekant upplevelse för konfirmanderna att uppleva dessa filmtyper i skriftskolan.

5.4.2 Ett annat sätt att använda film

Som jag redogjorde för i sektion 2.3 av detta arbete är en av *Livet, Tron, Bönen; plan för konfirmandarbetet (2001)* viktigaste tankar; att allt som konfirmanderna upplever skall hänga ihop. Detta uppnås i praktiken genom att såväl undervisning, kvällsprogram som andakten anknyter till dagens tema och till varandra samt till konfirmandens liv före och efter skriftskolan.

Vidare talar man mycket om att konfirmanden skall få vara en aktiv inlärare, i motsats till att lyssna till en föreläsning, samt uppmuntrar de anställda att använda varierande arbetssätt och undervisningsmetoder. Speciellt poängteras konfirmand-dagbokens betydelse. När Kati Niemelä 2007 färdigställde sin undersökning om skriftskolans inverkan på lång sikt visade de sig att endast 2 procent av konfirmanderna uppgav undervisningspassen som en av de mest minnesvärda delområdena av skriftskolan (Niemelä 2007), vilket visar att det på detta område nog ännu finns en hel del att göra.

Svaren på sektion B i enkäten som undersökte hur och hurudan film använts, visade att en typisk konfirmand idag under sin konfirmandtid får se en långfilm i sin helhet som ofta är en filmatisering av Jesu liv (B2). Samtidigt pekar flera av de svarande i sina kommentarer på att tiden är för knapp för att visa film och det stämmer att speciellt lägerdelen av skriftskolan på många håll av bl.a. ekonomiska skäl blivit allt kortare. Ett typiskt undervisningspass på skriftskolan innehåller enligt min erfarenhet ca. 90 min effektiv tid och om man då måste använda ett helt pass för att se en långfilm och ett annat för att diskutera filmen förstår man att film upplevs ta för lång tid.

Med tanke på dessa utmaningar samt de slutsatser jag dragit i kapitel 2 och 3 vill jag presentera följande iakttagelser gällande användning av film på konfirmandlägret:

a) Filmvisningen bör inte vara en lösryckt händelse. Före visningen kan man gärna ge konfirmanderna en uppgift eller frågor gällande filmen. Efter filmen bör den diskuteras både genom att ställa konfirmanderna förberedda frågor samt ge dem möjlighet att ställa frågor om filmen. Eftersom filmen antagligen anknyter till aktuella teman faller det sig naturligt att referera till filmens händelser i andakten samt att ställa frågor som kräver större eftertanke i dagboken.

b) För att detta skall vara tidsmässigt möjligt rekommenderar jag att man inte visar filmklipp längre än 15 min emedan även denna längd kan vara en utmaning för många konfirmanders förmåga att koncentrera sig. Tack vare kortare filmer finns det dels tillräckligt med tid för att behandla filmen mångsidigt, dels blir risken mindre att konfirmander med sämre koncentrationsförmåga missar filmens huvudpoäng.

c) Trots att inte en enda av de svarande upplevde att filmanvändning lätt leder till indoktrinering visade min undersökning ändå på att en bra film för konfirmandarbetet i första hand skall "väcka" konfirmandernas tankar och känslor, ställa frågor eller provocera och först i andra hand undervisa. Såklart kan även en film av mera undervisande karaktär t.ex. en filmatisering av Jesu liv ha en funktion. En viktig funktion för filmerna är också att skapa visuella bilder som fastnar i konfirmandernas minne och förhoppningsvis ger konfirmanden nycklar att förutom bilderna även komma ihåg diskussionen och lärdomarna relaterande till filmen ännu långt efter konfirmationen.

d) Jag har själv riggat upp flera videokanoner än jag skulle vilja komma ihåg och har full förståelse för dem som upplever det tekniskt komplicerat att visa film. Utvecklingen går ändå i min erfarenhet mot att allt fler väljer att använda powerpoint-presentationer. Så gott som alla mindre än 3 år gamla datorer har dessutom en inbyggd dvd spelare, så den enda tilläggsutrustning som behövs i ett dylikt scenario är ett par högtalare. Vidare är det lättare att koppla en dator med operativsystemet Windows senaste version (Windows 7) till en projektor än med tidigare versioner av programmet.

En av de svarande i enkäten konstaterade "film är viktigt men mänsklig interaktion viktigare". Jag tror att man genom att använda film på de sätt jag föreslagit kunde göra film till ett verktyg i skriftskolan som uppmuntrar till mänsklig interaktion istället för att ersätta den, samt hjälpa konfirmanden att omfatta och komma ihåg det centrala i skriftskolan.

5.5 Bör man satsa på film och hur?

5.5.1 Film i konfirmandarbetet och upphovsrätten

Tio svarande uppgav att de inte visat film eftersom de "hört att det strider mot lagen för upphovsrätten" (D1) och när jag kontaktade Teosto visade de sig att deras oro var befogad. Församlingarna har ett kontrakt med Teosto som täcker all musik och ger dem rätt att spela upp den på flera olika typer av tillställningar inklusive konfirmandläger. Något dylikt kontrakt för film finns dock inte och en filmvisning på ett konfirmandläger "betraktas som en allmän visning" och kräver ett skilt lov.

I Finland är det en organisation som kallas M & M Viihdepalvelu Oy som säljer tidsbundna lov för det flesta utländska filmer samt engångslov för inhemska. På sidan www.elokuvalicenssi.fi finns den aktuella blanketten; *Yleislupahakemus kaupunkien ja seurakuntien nuorisotiloille*. Ett engångslov kostar 140 € (exl. moms) för den första filmen och 40 € per film om man visar flera än en per läger. Detta inkluderar ett exemplar av filmen vilken man får hemskickad men sedan är tvungen att skicka tillbaka inom en viss tid.

För en större församling som vill visa utländsk film kan det bli aktuellt att köpa en årslicens. Detta kostar idag 395€ (exkl. Moms) per film och ger en rätt att visa filmen ett obegränsat antal gånger under ett år, men endast på en viss adress. (t.ex. församlingens lägergård) Om man vill göra ett motsvarande kontrakt gällande inhemska filmer bör man ta kontakt direkt med produktionsbolaget.

5.5.2 Hurudan film behövs

Den vanligaste orsaken som de svarande uppgav för att inte använda film, var att de inte ansåg sig ha tillgång till relevant filmmaterial. Då man jämför det filmer som visats (B2) med de filmer man skulle önska visa i framtiden (D7) kan man dra slutsatsen att det främst råder brist på relevanta kortfilmer och dokumentärer, samt vittnesbörd och musikvideon.

Svaren på frågan (D8) som handlade om vilka teman som med fördel kunde behandlas med hjälp av film visade att film kunde vara användbart i behandlingen av samtliga centrala teman i skriftskolan. Samtidigt fanns det en tydlig trend där de teman som fick mest understöd (Etik, kärlek till nästan och sällskapande & sexualitet) samtliga kan tänkas höra till de mer konkreta av skriftskolans teman. Jag håller med om att det kan vara utmanande att behandla abstrakta teman på film men utmaningen kanske mest ändå ligger i att få konfirmanderna att överhuvudtaget greppa de abstrakta ofta ganska främmande begreppen som presenteras i skriftskolan. Följaktligen kan man anta att t.ex. en författare av en andaktsbok ställs inför samma utmaningar, och flera av författare har visat att detta inte är en övermäktig uppgift. [t.ex. Under ytan (Wiren 2007)]. Nyckeln ligger, antar jag, i att göra som Jesus, som var mästare på att konkretisera abstrakta teman genom liknelser och bilder.

Jag ansåg det vara av intresse att även undersöka den kulturella och geografiska aspekten av filmerna som använts. En stor majoritet av de filmer som visats var producerade i USA (B3)

Samtidigt ansåg majoriteten av de svarande att amerikanska "kristna" filmer, speciellt sådana som skapats i evangeliserande syfte kunde upplevas kulturellt främmande av konfirmanderna (C6). Åsikterna om huruvida inhemska filmer eller filmer där man talar konfirmandens modersmål möjligen kunde upplevas mera berörande än amerikanska filmer var däremot mera splittrade (C7).

Enligt mig är den bästa mätaren för att mäta en films förmåga att beröra i hur stor mån publiken kan identifiera sig med karaktärerna och leva sig in i deras situation. Jag håller med de svarande som anmärkte på att många ungdomar vant sig vid amerikanska karaktärer och att filmer och TV-serier utspelar sig i den amerikanska kulturen.

Det skulle definitivt krävas vidare forskning med enkäter som konfirmanderna själva besvarade för att ge ett heltäckande svar på frågan. Min tes är nog trots allt att "närproducerad" film mera sannolikt innehåller karaktärer som deltagarna i skriftskolan kan identifiera sig med. Intressant vore också att veta huruvida konfirmanderna lättare kan identifiera sig med en karaktär i sin egen ålder. Vidare kan man anta att åtminstone

en del av språket i en engelskspråkig film inte är begripligt för en stor del av konfirmanderna. Det finns också alltid en viss procent av konfirmanderna som inte klarar av att läsa undertexterna flytande.

5.5.3 Förslag till åtgärder

Frågorna D4-D6 presenterade 3 olika förslag till åtgärder som de svarande fick ta ställning till. De förslag som fick mest understöd var att låta producera ett filmmaterial specifikt för skriftskolan och att uppgöra en förteckning över lämpliga filmer. Detta var inte var helt oväntat då de svarande utpekat bristen på relevant filmmaterial som den främsta orsaken för att inte använda mer film i fråga D1. Jag behandlar dessa åtgärder på djupet längre fram i detta kapitel.

Majoriteten av de svarande uppgav också att de skulle behöva mera information/utbildning om hur man kunde integrera film i konfirmandarbetet, vilket t.ex. KSCA redan tagit initiativ till. Vidare anser jag att det faktum att så många svarande valt att inte använda film antingen för att de "klarat sig bra utan" eller för att "ungdomarna ser så mycket film i alla fall" (D1), visar att det finns ett behov att lobba för filmens användbarhet men också att lära ut nya effektivare användningssätt.

5.5.4 Producera skräddarsytt material

I de fritt formulerade kommentarerna uttryckte några svarande sin misstro mot att specialproducera film; "det blir ofta oerhört dåligt när KSCA eller någon annan organisation försöker var ungdomliga", "dåliga special effekter är värst", "Problemet är att materialet blir föråldrat väldigt snabbt". Jag håller med samtliga dessa iakttagelser och de är viktiga att ta i beaktande. För det första gör man nog klokast i att inte skicka ut pastorn med videokameran, utan istället beställa filmerna av ett produktionsbolag och ge dem rätt så fria händer. Det finns trots allt en del kristna filmskapare även i Finland, om man upplever filmakarnas personliga övertygelse som viktig. Manusförfattarna behöver inte nödvändigtvis vara unga själv men måste självklart

förstå de ungas värld och vad som väcker en 15-åringens intresse i en film.

Om man vill producera material som har en lång livstid med liten budget gör man klokast i att undvika special effekter helt och hållet. Både Jesu liknelser och t.ex. filmer som *Postia pappi Jakobille* (2009) visar också att man kan behandla övernaturliga saker utan specialeffekter med hjälp av finurliga manus.

En sak som inte är ett problem i skrivna berättelser men som nog kan bli det i filmer är att allt som är väldigt tidstypiskt för inspelningsåret kan bli väldigt komiskt om 10-20 år (t.ex. gamla datorer och frisyrrer). Detta går att undvika ganska lätt om man tar det i beaktande och dessutom är det ingenting som säger att filmen behöver utspela sig det år som filmen inspelas eller ens vara placerad i en viss tidsperiod. Ett sådant filmmaterial de som jobbar med konfirmandarbetet skulle göra sig betjänta av i många år framöver borde enligt mig:

- a) Representera flera filmtyper; kortfilm, dokumentär, vittnesbörd och musikvideo.
- b) Väcka frågor, provocera till diskussion och känslor i första hand.
- c) Behandla skriftskolans olika teman mångsidigt.
- d) Vara professionellt utförda gällande både innehåll och form.
- e) Undvika specialeffekter och ofrivilligt tidstypiska inslag.
- f) bestå av korta snuttar som kan användas som en del av lektionspass eller en andakt.

År 1989 producerade kyrkans av-central defacto ett skräddarsytt finlandssvenskt material: ”Konfirmand video -Frågor i anknytning till undervisningen” som består av sex korta snuttar samlade på en VHS-kassett samt tillhörande skriftligt material (Tyvärr fick jag bara tag i själva kassetten). Filmsnuttarna har en passlig längd och har inte mer tidstypiska inslag än normalt. Den behandlar flera teman med tyngdpunkten på vår relation till andra människor: ensamhet, älska/hjälpa sin nästa, kyskhets och sällskapande, att gripa stunden samt vad som är det viktigaste med själva konfirmationsdagen. Materialets svaghet är dels det tekniska genomförandet (upplevdes antagligen som hemmavideo-kvalitet redan 1989) och skådespelarprestationerna, dels att filmerna är ganska lärofilms-aktiga med tydliga pekpinnar på diskussionsämnet. Vidare är alla av samma typ och någon av filmerna kunde också gärna ha behandlat relationen till Gud.

5.5.5 Uppgöra en förteckning

Ett problem med att använda film som flera svarande nämnde i enkäten var att en filmvisning förutom själva tiden det tar att visa filmen är tidskrävande att förbereda ordentligt. Detta är naturligtvis helt sant och det är säkert därför nästan samtliga svarande efterlyser att detta kunde göras centralt, dvs. att man lät göra en förteckning över användbara filmer i konfirmandarbetet. (D1) Utifrån de slutsatser om hur film borde användas som jag kom till i sektion 5.4.2 märker jag vidare att enbart uppräkningsmaterial av filmer inte skulle motsvara det behov som finns. Ett material som skulle underlätta filmvisning i skrifskolan borde i min mening göras på följande sätt;

a) Materialet borde satsa på kvalitet istället för kvantitet samt sätta tyngdpunkten på de filmtyper som efterlystes av medarbetarna, t.ex. 3 långfilmer, 10 kortfilmer, 5 dokumentärer/vittnesbörd och 3 musikvideon.

b) För varje film bör det finnas en presentation av handlingen, förslag till frågor som kan ställas före och efter filmen eller i dagboken, bibelställen som relaterar till filmens tematik och kanske till och med förslag till en bön.

c) Filmerna borde kategoriseras enligt de teman som skrifskolan behandlar, så att man lätt kan hitta en lämplig film om man har ett undervisningspass på kommande och vill behandla ett ämne mera mångsidigt. Samma film kan naturligtvis användas för att behandla flera teman.

Flera av de svarande verkar på basen av enkäten känna till lämpliga långfilmer, men kunde ha nytta av att veta vilken scen (i dvd-versioner av filmen är scenerna numrerade) som bäst behandlar olika teman. I världen produceras betydligt flera, även kristna, kortfilmer än långfilmer och dessa kan ofta vara av mycket hög kvalitet och är oftast inte stöpta i Hollywood-formen. Vidare har upphovsmännen i vissa fall gett tillstånd att se på filmen på nätet gratis. Det största problemet är att dessa filmer är svåra att hitta.

5.5.6 Blir det för dyrt?

På basen av undersökningen kan man anta att varken de som bedriver konfirmandarbete på gräsrotsnivå eller beslutsfattarna skulle ha något emot att ta fram en ”filmguide” eller producera eget filmaterial. Problemet är att även kyrkan alltid måste prioritera då man budgeterar begränsade ekonomiska resurser. Att skapa en förteckning som medarbetarna verkligen har nytta av kostar 1000-tals euro och att producera eget material som håller en rimlig standard 10.000-tals euro. Är det ekonomiskt rimligt att satsa på film?

Att det är meningsfullt och värt att satsa pengar på att möta ungdomarna på deras ”hemmaplan” är någonting som kyrkan redan för länge sedan insett. Man har anställt tiotals personer för kristet webb-arbete och församlingar är med och satsar stora pengar på kristna musikevenemang och konserter(t.ex. <http://borgrock.fi/>). Televisionens betydelse verkar också anses betydande då kyrkans mediastiftelse under sin första utdelningsrond 2009 delade ut 275.500 € till tv-produktioner

En välgjord dvd kan användas i 10 år och även om endast en bråkdel av konfirmanderna i Borgå stift skulle se det per år, så skulle 10.000 konfirmander få se filmer som enligt 90 procent av de svarande i enkäten ”är ett bra verktyg för att ge konfirmanderna insikter om skriftskolans centrala teman” (C5) Ett intressant alternativ vore att göra samma filmer på två språk i samarbete med de finskspråkiga stiften. Även förteckningen över användbara filmer kunde göras kostnadseffektivt som ett tvåspråkigt projekt, då de flesta filmer i materialet ändå antagligen är på engelska.

I min mening är kostnaden för bägge av dessa projekt rimliga speciellt om man kunde samarbeta med de finskspråkiga stiften på något sätt. Det finns också ett starkt ekonomisk-juridiskt argument som talar för att låta producera film. Som jag konstaterade kostar lagenlig visning av t.ex. amerikanska filmer 140€+moms per visning och film. Detta medför att om man vill använda film på det sätt jag föreslagit i detta arbete eller fortsätta som förut men betala lagstadgade avgifter, ter sig specialproducerad film som ett ekonomiskt gångbart alternativ.

5.6 Slutönskan

Jag hoppas att detta arbete skall fördjupa förståelsen för film hos medarbetarna och beslutande organ inom kyrkan. Vidare hoppas jag att man både på finskt och svenskt håll skall våga satsa ekonomiskt på film i konfirmandarbetet. Förhoppningsvis kommer nästa plan för konfirmandarbetet att behandla film ens i någon mån. Evangelisk Lutherska Kyrkan i Finland kunde också förhandla fram ett liknande kontrakt för filmvisning som man gjort med Teosto gällande musik användning. I vilket fall som helst är det hög tid att göra upp en strategi för att förenhetliga och utveckla filmanvändningen i stiftet.

Källor

Böcker och publikationer

Carr, David 2006. Moral education at the movies: on the cinematic treatment of morally significant story and narrative. *Journal of Moral Education*, nr 3, s. 319-333.

Hoikkala, Tommi. 2005, Mediayhteiskunna hasteet nuorisotyölle. I: T. Paananen & H Tuominen, red., *Nuorisotyön Käsikirja*, Kirjapaja Oy, s. 326-338.

Issakainen, Tytti. 2008, Paratiisin tuoksu kutssu yhä. I: J. Porkka, red., *Johdatus kristilliseen kasvatukseen* , LK-kirjat, s.321-338.

Livet - tron – bönen, plan för konfirmandarbetet 2001. Ev.luth.kyrkan i Finland Kyrkostyrelsens publicationer 2002:1.

Luumi, Pertti. 2008, Narratiivisuus uskon äidinkielenä. I: J. Porkka, red., *Johdatus kristilliseen kasvatukseen* , LK-kirjat, s.305-320.

Nemelä, Kati . 2007 *Rippikoulusta aikuisuuteen. Pitkittäistutkimus rippikoulun merkityksestä ja vaikuttavuudesta*. Tampere: Kirkon tutkimuskeskus, 211 s.

Nuorisobarometri 1998. Opetus ministeriö Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 1998:1.

Nuorisobarometri 2000. Opetus ministeriö Nuorisoasiain neuvottelukunnan julkaisuja 2000:1.

Porkka, Jouko. 2008, Kirkon kasvatustoiminta yhtenäiskulttuurista postmoderniin aikaan. I: J. Porkka, red., *Johdatus kristilliseen kasvatukseen* , LK-kirjat, s.153-220.

Reftel Kristina. 2004 *Det är aldrig kört! : Samlingsvolym*. Varberg: Argument Förlag 176 s.

Tirri, Kirsi. 2008, Mitä on kristillinen kasvatust? I: J. Porkka, red., *Johdatus kristilliseen kasvatukseen*, LK-kirjat, s.63-82.

Wiren Torgny. 2007 *Under ytan : en andaktsbok för ungdomar och andra*. Stockholm: Cordia 282 s.

Filmer

Left Behind. 2000 [dvd], manus och regi: Vic Sarin, distribution: Showcase Entertainment, ansvarig utgivare: Cloud Ten pictures, filmens längd 96 min.

The Matrix. 1999 [dvd], manus och regi: Andy Wachowski & Lana Wachowski, distribution: Warner Home Video, ansvarig utgivare: Groucho II Film Partnership, filmens längd 136 min.

Postia pappi Jakobille. 2009 [dvd], manus och regi: Klaus Härö, distribution: Nordisk Film AB, ansvarig utgivare: Kinotar Oy, filmens längd 75 min.

Sagan om Ringen. 2001 [dvd] manus och regi: Peter Jackson, distribution: Svensk Filmindustri, ansvarig utgivare: New Line Cinema, 178 min.

E-källor

Kirkon mediasäätö jakoi tukea,

Tillgänglig: <http://evl.fi/EVLUutiset.nsf/Documents/60051209D0CF1A39C22575D10038F7FA?OpenDocument&lang=FI> Hämtad 15.3.2010.